

Секція 9. Загальна психологія, історія психології

Шаповалюк К. В., викладач-стажист кафедри психології

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

м. Умань, Україна

ГЕШТАЛЬТПСИХОЛОГІЯ ЯК НАПРЯМ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХІЧНИХ ЯВИЩ

Гештальтпсихологія як науковий напрям зародилася в Німеччині в 10-ті роки ХХ ст. і проіснувала до середини 30-х. Слово «гештальт» перекладається з німецької як форма, образ, структура.

Поняття гештальту є ключовим для цілого наукового напрямку – гештальтпсихології. Під гештальтом будемо розуміти функціональну структуру, яка за властивим їй законам впорядковує різноманіття окремих явищ. У психологічному контексті поняття гештальта вперше вжив Х. Еренфельс, який виділив специфічний ознака гештальта – властивість транспозиції (перенесення): в нашому сприйнятті мелодія залишається тією ж самою при переведенні її в іншу тональність; гештальт квадрата зберігається незалежно від розміру, положення, забарвлення складових його елементів і т.п. Однак спеціальної теорії гештальта Еренфельс не створив [1].

Історію цього напрямку пов'язують з виходом у світ роботи Макса Вертгеймера (1880-1943) «Експериментальні дослідження сприйняття руху» (1912), в якій ставилося під сумнів звичне уявлення про наявність окремих елементів в акті сприйняття.

Він увів спеціальний термін, щоб виділити унікальність цього явища, його незвідність (всупереч загальноприйнятій в ту епоху думку) до суми відчуттів від роздратування спершу одних пунктів сітківки, а потім інших. Вертгеймер бачив сенс своїх дослідів в тому, що вони спростовували пануючу психологічну доктрину: у складі свідомості виявлялися цілісні образи, нерозкладних на сенсорні першоелементи [2].

Дослідження сприйняття, а потім мислення, що проводяться Вертгеймером, Коффкой та іншими гештальт-психологами, дозволили відкрити основні закони сприйняття, що стали з часом загальними законами будь-якого гештальта. Ці закони пояснювали зміст психічних процесів всім «полем» діючих на організм подразників, структурою всієї ситуації в цілому, яка і дає можливість співвіднести і структурувати між собою окремі образи, зберігаючи їх базову форму. При цьому співвідношення образів предметів у свідомості не було статичним, нерухомим, але визначалося динамічними, мінливими співвідношеннями, які встановлюються в процесі пізнання [1].

Щодо специфічно людського мислення Вертгеймер вказує: умовою переструктурування ситуації є вміння відмовитися від звичних, сформованих у минулому досвіді і закріплених вправами шаблонів, схем, що виявляються неадекватними ситуації завдання. Перехід на нову точку зору здійснюється раптово в результаті осяяння – інсайту. Коффка зробив спробу прикласти загальний принцип структурності до фактів психічного розвитку і побудувати на його основі теорію психічного розвитку в онтогенезі і філогенезі. На його думку, розвиток полягає в динамічній ускладненні примітивних форм поведінки, освіти все більш і більш складних структур, а також у встановленні співвідношень між цими структурами. Але структури немовляти ще не пов'язані один з одним. Вони, як окремі молекули, існують незалежно один від одного. У міру розвитку вони вступають в співвідношення один з одним. На цій основі піддавалася критиці теорія трьох ступенів розвитку в філогенезі Карла Бюлера за те, що вона являє психічний розвиток як складається з різних, не пов'язаних один з одним єдиним принципом ступенів [1].

Гештальти – образи первинні щодо своїх компонентів. Було доведено, що внутрішня, системна організація цілого (образу, форми) предмета визначає властивості і функції частин, що утворюють це ціле.

Ідея примату цілісності над структурою спростовувала уявлення про принцип розчленування свідомості на елементи і побудову на цих елементах за законами асоціацій або творчого синтезу складних психічних феноменів.

Гештальтпсихологія досліджувала цілісні структури, з яких складається психічне поле, розробляючи нові експериментальні методи. І на відміну від інших психологічних напрямів (Психоаналізу, біхевіоризму) представники гештальтпсихології як і раніше вважали, що предметом психологічної науки є дослідження змісту психіки, аналіз пізнавальних процесів, а також структури і динаміки розвитку особистості [1].

У сучасній психології поняття гештальта вживається переважно в тому контексті, в якому його використовував творець гештальттерапії Фріц Перлз, який запозичив з гештальттеорії лише деякі ідеї, причому у своїй, досить вільній інтерпретації. Тому не можна сказати, що гештальттерапія Перлза виросла з гештальтпсихології. Проблема співвідношення фігури і фону, що розроблялася гештальтистами в області пізнавальних процесів, була перенесена Перлзом в область світовідчуття в цілому. На його думку, світ невротика характеризується змішанням головного і другорядного (фігури і фону), і терапевтичний процес слід спрямувати на відновлення гармонії. Мета психотерапії - досягнення рівноваги людини з самим собою і навколишнім світом. Хоча академічні психологи такого розширення не прийняли, не можна не визнати, що сьогодні поняття гештальта не тільки збереглося в психології, але і набуло величезної популярності, головним чином завдяки новаторським трактуванням Перлза [2].

Література:

1. Варій М. Й. Загальна психологія.: *підр. [для студ. вищ. навч. закл.]*/М. Й. Варій – [3-тє вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
2. Загальна психологія. / За загальною редакцією академіка С. Д. Максименка. Підручник. - 2-ге вид., переробл. і доп. - Вінниця: Нова Книга, 2004.-704 с.